

Una intranquil·litat insatisfeta

Quan prenem decisions morals en les quals estem personalment implicats, ¿és la nostra racionalitat la que ens guia o més aviat ho fan les nostres emocions? Usem bé la racionalitat en el moment de prendre aquestes decisions? Aquest tipus de qüestions han preocupat un gran nombre de filòsofs durant segles. Tanmateix, les respostes eren moltes vegades de caire especulatiu o conjectural. El debat continua, però avui disposem d'alguns coneixements que permeten aproximar-nos a aquelles qüestions d'una manera una mica més sòlida.

Dues cites de científics reconeguts ofereixen algunes pistes. La primera és de Niels Bohr, un dels pares de la física quàntica: "La física no descriu la naturalesa, sinó que més aviat descriu el coneixement humà sobre la naturalesa". Tal com van postular Hume o Kant en altres termes, però que sovint oblidem, el nostre camí al coneixement de la realitat no és mai directe, sinó que passa pels filtres de les idees i llenguatges creats pels humans, i per les característiques del nostre sistema sensorial. Aquests filtres *humanitzen* el coneixement, o sigui, fan que sigui un coneixement *nostre* i, per tant, allunyat de qualsevol realisme ingenu sobre "com és en realitat el món". La segona frase és de Richard Dawkins, un expert en l'evolució de la vida: "El món (macroscòpic) és continu, així quan es diu d'algú que és alt o baix o intel·ligent o estúpid, ens estem enganyant a nosaltres mateixos en establir que hi ha una mena de discontinuïtat entre aquestes categories, quan de fet hi ha un continu. (...) És un exemple del que anomeno la *tiranía de la ment discontinua*".

Són dues advertències interessants. Ambdues apunten a ser crítics i a no atribuir existència fàctica a categories que només són nostres. Pensar amb poques categories resulta útil en el món pràctic. Els nostres cervells són uns experts en això. L'evolució ens hi ha preparat. Quan percebem un perill, ja sigui un predador o un

rival amenaçador, se'ns acudeixen dues o tres alternatives immediates: lluitar, fugir o potser amagar-nos, si estem segurs que no ens han vist. En el món pràctic cal sovint plantejar poques alternatives per poder triar amb rapidesa. El problema es crea quan traslladem aquesta estratègia al món teòric o analític. Una excessiva reducció de la complexitat porta sovint a concepcions empobrides o simplement errònies. Per exemple, en el camp de les ciències socials sovint es donen tres fonts d'errors analítics: tractar d'*explicar* fenòmens complexos a partir de només algu-

diferències que hi ha al món. Però ambdues asseveracions són falses. Com els habitants de la caverna de Plató, veiem ombres, però això és tot el que podem veure. El *sol* també és dins de la caverna. Però amb aquestes eines fem ciència i transformem el món.

D'altra banda, l'evolució del cervell sembla que ha conformat algunes estructures morals compartides per tots els humans (i algunes espècies animals). És clar que quan naixem no som cap "pissarra en blanc", ni en termes epistemològics ni en termes morals. Venim equipats amb, diguem-ne, estructures neuronals preconstituïdes de coneixement i de decisió. Són coneguts els experiments mentals proposats per Philippa Foot sobre en quins casos considerem legítim o no sacrificar la vida d'una persona si això permet salvar la vida d'altres. Per exemple, els estudis fets en diferents cultures mostren que es tendeix a trobar legítim accionar una palanca que provocarà la mort d'un individu però evitarà que morin uns altres cinc; però els resultats són els contraris quan som nosaltres els que hem d'eliminar directament el primer individu. Els tests empírics mostren que no valorem moralment només a partir de les conseqüències pràctiques de les accions, sinó també a través

IGNOT

de principis o de regles que considerem intuïtivament correctes, i que tenim una aversió emocional a violar.

nes causes quan, de fet, hi ha un elevat nombre d'aspectes que hi interactuen; reduir fenòmens continus a unes quantes categories discontinues; o establir inacabables discussions sobre si són més importants els aspectes genètics o els aspectes culturals, desconsiderant la seva interacció. El primatóleg Frans de Waal ho expressa així: "Intentar establir quina proporció d'un tret de conducta ve determinada pels gens i quina altra proporció per l'ambient és una tasca tan inútil com preguntar-se si el so de tambor que sentim prové del timbaler o del seu instrument".

En termes filosòfics clàssics: els nostres llenguatges i les nostres percepcions sensorials ens il·luminen d'una manera que moltes vegades ens enlluerna. Creiem espontàniament que el món és com el veiem i que les nostres categories reflecteixen

Així, d'acord amb la informació científica actual, la resposta a la primera pregunta inicial sembla decantar-se a favor de la nostra base emocional, més enllà de les diferències culturals. La resposta a la segona qüestió tendeix a ser un "sí", però matisat per la tendència dels cervells humans a emprar excessives simplificacions analítiques i preconcepcions epistemològiques ingènues. La racionalitat, una capacitat evolutiva més recent, també actua en les nostres decisions, però a vegades només ho fa per justificar una decisió que el nostre cervell ja ha pres uns mil·lisegons abans. Tot això provoca certa intranquil·litat, però alhora ens empeny tant a millorar el nostre coneixement com les nostres accions morals.●